

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นระบบเศรษฐกิจเปิดขนาดเล็ก (small open economy) พิจารณาได้จากจากสถิติประเทศผู้ค้าสำคัญของโลก ปี พ.ศ. 2540 - 2544¹ ซึ่งลำดับของประเทศไทยผู้ค้าสำคัญของโลกในปี พ.ศ. 2544 นั้นประเทศไทยอยู่ลำดับที่ 24 และในช่วงปี พ.ศ. 2540 ถึง พ.ศ. 2544 มีสัดส่วนการค้าต่อการค้ารวมของโลกอยู่เพียงร้อยละ 1.07 0.88 0.94 1.00 และ 0.99 ตามลำดับ (กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์. ศูนย์สารสนเทศเศรษฐกิจการค้า, 2546: ออนไลน์) อีกทั้งเมื่อพิจารณาทั้งตลาดการส่งออกและแหล่งนำเข้าของประเทศไทยนั้น ยังพบว่า ตลาดส่งออกที่สำคัญของไทยในปี พ.ศ. 2545 จากสถิติตลาดส่งออกสำคัญของไทย ปี 2529-2545² นั้น ไทยมีตลาดส่งออกที่สำคัญ 4 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ อาเซียน สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น โดยมีสัดส่วนร้อยละ 19.7 19.6 14.8 และ 14.5 ของการส่งออกทั้งหมด ตามลำดับ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2546: ออนไลน์) และจากสถิติแหล่งนำเข้าสำคัญของไทยปี 2529-2545³ นั้นตลาดนำเข้าที่สำคัญของไทยได้แก่ ญี่ปุ่น อาเซียน สหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา โดยในปี พ.ศ. 2545 มีสัดส่วนร้อยละ 23.0 16.8 11.0 และ 9.6 ของการนำเข้าทั้งหมด ตามลำดับ (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2546: ออนไลน์) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ประเทศที่เป็นตลาดส่งออกและแหล่งนำเข้าที่สำคัญของไทยนั้นจัดเป็นประเทศผู้ค้าสำคัญของโลกในลำดับต้นๆ ได้แก่ประเทศ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเยอรมัน เป็นต้น ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการขยายตัว หรือการหดตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อภาวะดุลการค้าของไทย เนื่องจากสัดส่วนที่ประเทศไทยพึ่งพิงการค้าจากประเทศเหล่านี้มีสัดส่วนที่ค่อนข้างมากตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และประเทศคู่ค้าเหล่านี้ยังเป็น

¹ ภูมิภาคผนวก ตารางผนวก 1 หน้า 100-101

² ภูมิภาคผนวก ตารางผนวก 2 หน้า 102

³ ภูมิภาคผนวก ตารางผนวก 3 หน้า 103

ประเทศผู้ค้าสำคัญของโลก จึงเป็นตัวแปรที่น่าสนใจเพื่อนำมาทำการวิเคราะห์ดุลการค้าของ ไทยว่าการเปลี่ยนแปลงด้านความเจริญเติบโต หรือบทบาทของรายได้ประชาชาติจากประเทศ คู่ค้าสำคัญของไทยเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อดุลการค้าของประเทศไทยอย่างไร

อีกทั้งในช่วงระยะเวลาประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมานั้น การค้าระหว่างประเทศของ ไทยทั้งมูลค่าการค้าในด้านการส่งออก และนำเข้านั้นต่างเพิ่มขึ้นมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากตารางสถิติการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยปี พ.ศ. 2529-2545⁴ นั้น มูลค่า การส่งออกของไทยเพิ่มขึ้นทุกปี ดังเช่น มูลค่าการส่งออกในปี พ.ศ. 2531 มีประมาณ 230,000 ล้านบาทและเพิ่มเป็นประมาณ 1,800,000 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2540 ขณะเดียวกันมูลค่าการนำ เขาก็มีมูลค่าที่มากขึ้นเช่นกัน และมีมูลค่าที่สูงกว่ามูลค่าของการส่งออกตลอดมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2540 ทั้งนี้มูลค่าการนำเข้าในปี พ.ศ. 2529 มีประมาณ 240,000 ล้านบาท และเพิ่มเป็น ประมาณ 1,900,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2540 จะเห็นได้ว่าจากมูลค่าการนำเข้าที่สูงกว่ามูลค่า การส่งออก จึงเป็นผลให้ดุลการค้าของไทยขาดดุลมาโดยตลอดจนถึงปี พ.ศ. 2540 และเมื่อ พิจารณาดุลการค้าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 ถึงปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยกลับมีดุลการค้าที่เกินดุลมา โดยตลอด (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2546: ออนไลน์) ทั้งนี้ก็เนื่องมาจาก การเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ของไทยเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากตารางเครื่องชี้เศรษฐกิจมหภาคของ ไทย ปี 2531- 2545⁵ ในช่วงปี พ.ศ. 2540 และปี พ.ศ. 2541 มีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงที่เท่ากับ -1.4 และ -10.5 แสดงถึงการมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่หดตัวลงในช่วงระยะเวลาดังกล่าว (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2546: ออนไลน์) จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจว่า ด้านบทบาทของรายได้ ประชาชาติในประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วง ก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ตลอดจนการหดตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงวิกฤต เศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 นั้น ส่งผลให้พฤติกรรมการบริโภคและการนำเข้าของคนในประเทศ เปลี่ยนแปลงหดตัวลงไปด้วย ทำให้มูลค่าการนำเข้าของไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด เจน ดังจะเห็นได้จากตารางสถิติการค้าระหว่างประเทศของประเทศไทยปี พ.ศ. 2529-2546 ในช่วงปี พ.ศ. 2541 ถึงปี พ.ศ. 2545 ไทยมีมูลค่าการนำเข้าที่ต่ำกว่ามูลค่าการส่งออกมาโดยตลอดจึงเป็น ผลให้ดุลการค้าของไทยเกินดุล

⁴ คูภาคผนวก ตารางผนวก 4 หน้า 104

⁵ คูภาคผนวก ตารางผนวก 5 หน้า 105

รวมถึงการที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศปรับเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนจากระบบตะกร้าเงิน (Basket of Currencies) ที่ได้ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 มาเป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัวภายใต้การจัดการ (Managed Float Exchange Rates) ในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 จึงส่งผลให้ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงจากเดิมเกือบเท่าตัวนั้น ดูจากจากตารางเครื่องชี้เศรษฐกิจมหภาคของไทย ปี 2531-2545⁶ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2546: ออนไลน์) ทำให้มูลค่าการส่งออกของประเทศไทยเมื่อคิดเป็นเงินบาทขยายตัวเพิ่มขึ้น เนื่องจากสินค้าไทยมีราคาถูกลงในสายตาของต่างชาติ จึงจูงใจให้หันมาซื้อสินค้าไทยมากขึ้นและส่งผลให้มูลค่าการส่งออกขยายตัวดีขึ้น แต่ขณะเดียวกันนั้นก็ทำให้ราคาสินค้านำเข้าจากต่างประเทศสูงขึ้น โดยเปรียบเทียบในสายตาของคนไทย ทำให้สามารถลดมูลค่าการนำเข้าลงได้ดังสถิติการค้าระหว่างประเทศของไทยปี พ.ศ. 2529-2545 ดังนั้นจะเห็นว่าบทบาทด้านอัตราแลกเปลี่ยนนั้นเป็นสิ่งที่น่าสนใจทำการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของระบบอัตราแลกเปลี่ยนมีผลต่อดุลการค้าของไทยอย่างเห็นได้ชัดเจน เพราะประเทศไทยเกิดการเกินดุลทางการค้าภายหลังการประกาศเปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนเป็นต้นมา อย่างไรก็ตามการเกินดุลการค้าที่เกิดขึ้นในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 - 2545 กลับมีแนวโน้มการเกินดุลที่ลดลงมาโดยตลอดแม้ว่าค่าเงินบาทไม่ได้ผันผวนไปมากในช่วงเวลาดังกล่าว ฉะนั้นบทบาททั้งด้านรายได้ที่เป็นรายได้ประชาชาติจากประเทศคู่ค้าสำคัญ และรายได้ประชาชาติในประเทศไทยจึงมีความน่าสนใจในการวิเคราะห์ดุลการค้าของไทยควบคู่ไปกับการพิจารณาบทบาทของอัตราแลกเปลี่ยนด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การศึกษาและทำความเข้าใจถึงการวิเคราะห์ดุลการค้าของประเทศไทยจึงมีความสัมพันธ์กันกับการพิจารณาทั้งบทบาทของรายได้ประชาชาติ และอัตราแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านรายได้ประชาชาติในประเทศของไทย บทบาทด้านรายได้ประชาชาติของประเทศคู่ค้าสำคัญที่ไทยทำการค้าหรือเป็นตลาดส่งออกและนำเข้าหลักของไทย และบทบาทด้านอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างค่าเงินบาทกับสกุลเงินตราของประเทศคู่ค้านั้นๆ ซึ่งบทบาทเหล่านี้ย่อมมีอิทธิพลและผลกระทบต่อดุลการค้าของประเทศไทยทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สำหรับการศึกษานี้จึงสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อพิจารณาผลกระทบและการวิเคราะห์ว่าบทบาทดังกล่าวจะมีผลต่อดุลการค้าไทยอย่างไร ตลอดจนสามารถเข้าใจบทบาทเหล่านี้ได้อย่างถูกต้องและสามารถนำไปปรับใช้หรือเป็นแนวทางผลักดันให้ดุลการค้าของไทยให้ดีขึ้นอย่างมีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่องในอนาคต

⁶ ภูมิภาคผนวก ตารางผนวก 5 หน้า 105

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อทำการตรวจสอบการลดค่าเงินบาทของไทยว่ามีผลต่อดุลการค้าของไทยกับประเทศคู่ค้าสำคัญของไทยในลักษณะเส้นโค้งรูปตัวเจ (J-curve) หรือไม่ โดยที่ประเทศคู่ค้าสำคัญของไทย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเยอรมัน

1.2.2 เพื่อทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทรายได้ประชาชาติของไทย รายได้ประชาชาติของประเทศคู่ค้าสำคัญ และอัตราแลกเปลี่ยนที่มีต่อดุลการค้าไทย

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้ประยุกต์ใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติด้วยเทคนิควิธี Cointegration และ ECM (Error Correction Model) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์และพิจารณาผลกระทบที่มีต่อดุลการค้าของไทยทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ตามกระบวนการ ARDL (Autoregressive Distributed Lag) โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นรายไตรมาส ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2530 (ไตรมาสแรก) ถึงปี พ.ศ. 2545 (ไตรมาสที่ 4) ซึ่งได้มาจาก International Financial Statistics ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund : IMF) และข้อมูลสถิติจากธนาคารแห่งประเทศไทย ส่วนค่าสถิติเพื่อประกอบการวิเคราะห์ในส่วนอื่นๆ มาจากเอกสารเผยแพร่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ธนาคารแห่งประเทศไทย กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์ กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง เป็นต้น รวมถึงข้อมูลจาก วารสาร สิ่งพิมพ์ และสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

1.4 ประโยชน์ของการศึกษา

1.4.1 เพื่อเป็นข้อเสนอแนะหรือแนวทางหนึ่งสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายภาคการเงินและการคลัง รวมไปถึงการกำหนดนโยบายด้านอัตราแลกเปลี่ยนอย่างมีศักยภาพให้สามารถผลักดันดุลการค้าดีขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

1.4.2 เพื่อประมาณค่าหรือพยากรณ์บทบาทรายได้ประชาชาติของไทย รายได้ประชาชาติของประเทศคู่ค้าสำคัญ และอัตราแลกเปลี่ยนที่มีต่อดุลการค้าไทยได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

1.5 นิยามศัพท์

ดุลการค้า (Trade Balance) เป็นผลต่างสุทธิระหว่างมูลค่าสินค้าออก เอฟ.โอ.บี. (ราคาที่ไม่รวมค่าระวางและประกันภัยสินค้า) กับมูลค่าสินค้าเข้า ซี.ไอ.เอฟ. (ราคาที่ยรวมค่าระวางและประกันภัยสินค้า) ที่ได้ปรับตามค่านิยมของดุลการชำระเงินแล้ว

รายได้ประชาชาติ (National Income : NI) คือ ผลตอบแทนจากปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ค่าตอบแทนแรงงาน ผลตอบแทนจากที่ดิน ทุน และการประกอบการ

ดัชนีผลผลิตอุตสาหกรรม (Manufacturing production Index) เป็นดัชนีรายเดือนครอบคลุม 45 ประเภทอุตสาหกรรม คิดเป็นร้อยละ 62.93 ของมูลค่าเพิ่มภาคอุตสาหกรรมและจำแนกดัชนีเป็น 11 กลุ่มอุตสาหกรรม ตามการจัดการหมวดหมู่ มาตรฐานอุตสาหกรรมของประเทศไทย (Thailand Standard Industry Classification : TSIC)

อัตราแลกเปลี่ยน (Exchange Rate) เป็นอัตราที่เทียบระหว่างค่าของเงินสกุลหนึ่ง (เช่น เงินสกุลท้องถิ่น) กับ หนึ่งหน่วยของเงินสกุลหลัก เช่น ค่าของเงินบาทเทียบกับ 1 หน่วยดอลลาร์ สหรัฐฯ เท่ากับ 40 บาท เป็นต้น